

Economische eigenrichting

Auteur(s):

Linden, Jaime ter

Verschenen in:

ESB, 88e jaargang, nr. 4421, pagina 581, 12 december 2003

Rubriek:

Van de redactie

Trefwoord(en):

Begin dit jaar besteedde esb aandacht aan de pensioenproblematiek in de serie Pensioenen op het spel¹ Hierin kwam de vraag aan de orde hoe de risicoverdeling tussen belanghebbenden bij de pensioenfondsen eruit dient te zien. Deze vraag was actueel geworden doordat pensioenfondsen in de problemen waren gekomen, met name door de gedaalde beurskoersen.

De titel van deze serie was niet voor niets gekozen. Doordat de dekkingsgraad van veel pensioenfondsen zo dramatisch was gedaald, waren ingrijpende maatregelen nodig: premieverhogingen, bijstortingen door sponsors en het beperken van de indexatie. Dit heeft voor de nodige beroering gezorgd. De indexatiemaatregelen vormden immers een breuk met het impliciete pensioencontract, terwijl de premieverhogingen en bijstortingen juist als een pijnlijk herstel van dit contract kunnen worden gezien. Niet alleen staan de pensioenen op het spel doordat de financiering van de pensioenaanspraken in gevaar is gekomen, tevens moet er een preciaire balans in maatregelen worden gevonden waarmee alle belanghebbenden binnenboord blijven. De non-coöperatie van één van hen zal de pensioenen immers ook op het spel zetten, hoewel sponsors, gepensioneerden en de oudere deelnemers min of meer zijn ingesloten. Een exit is voor hen geen reële keuze.

Dit geldt niet voor jongere generaties deelnemers² Zij hebben meer dan anderen de mogelijkheid - en gegeven de huidige situatie in pensioenland een niet ondenkbeeldige wens - om hun pensioenregeling naar eigen inzicht in te vullen. Voor zover de wet hen hierbij in de weg zit, zullen ze hun (toekomstige) politieke macht hiervoor inzetten. Dit brengt de intergenerationale solidariteit - waarvan het pensioenstelsel deels afhankelijk is - in gevaar.

Een dergelijk gevaar van economische eigenrichting ligt altijd op de loer, maar lijkt thans steeds actueler te worden. De pensioenproblematiek illustreert hoe fragiel de antwoorden zijn op de houdbaarheidsvraag en rechtvaardigheidsvraag als het gaat om intergeneratieel gefinancierde systemen³ De houdbaarheidsvraag betreft vooral de vraag hoe doortimmerd het systeem van overdrachten tussen generaties is. Belangrijker is echter de vraag in hoeverre generaties dit systeem ook als rechtvaardig beschouwen. Dit vraagstuk heeft onder andere betrekking op het voorkómen van een onevenredig grote belasting van bepaalde generaties⁴

Dat de belasting hoog zal zijn voor de komende generatie(s) actieven is al langer duidelijk. Cruciaal is hun perceptie van rechtvaardigheid. Die wordt nu danig op de proef gesteld. Niet alleen op het vlak van pensioenen (met hogere premies en de ongunstige macro-economische effecten ervan), ook op andere gebieden krijgt een kleine groep actieven voor een groot deel de rekening van het collectief gepresenteerd, voor zover dit niet al is gebeurd.

Hier doemt een latente generationele spanning op tussen de naoorlogse babyboomgeneratie en de daaropvolgende generaties. Het kabinet-Balkenende II neemt pijnlijke maatregelen waarvoor eerdere kabinetten de politieke moed niet toonden dan wel het economische (on)tij niet mee hadden. Juist de voorzieningen waarvan de naoorlogse generatie heeft geprofiteerd, worden nu langzaam weer afgebouwd. Met name in het sociale zekerheidsstelsel worden royale voorzieningen, die vaak oneigenlijk zijn gebruikt voor bijvoorbeeld vervroegde uittrekking, drastisch versoberd. Het toekomstperspectief is - wat betreft de institutionele omgeving op de arbeidsmarkt - voor de generatie 'jong-actieven' ernstig verslechterd. Niet alleen worden de verzekeringen tegen onvrijwillige non-participatie versoberd, ook moet deze generatie langer doorwerken en kunnen zij daardoor minder en een duurder pensioen tegemoet zien. In een eerdere levensfase kregen de thans jong-actieven ook al te maken met versobering: het onderwijs is jarenlang onderwerp van bezuinigingen geweest.

Vanuit demografisch oogpunt is deze intergenerationale spanning onvermijdelijk. Voor een deel valt deze spanning echter wel te beïnvloeden. Dit is een kwestie van goed bestuur. Om economische eigenrichting te voorkomen, moet het in de Nederlandse bestuurscultuur diepgewortelde adagium "de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten" genuanceerd worden. Ook veel schouders kunnen zware lasten dragen, temeer als deze schouders van een generatie zijn die in economisch opzicht al een flink deel van de buit binnen heeft.

De kwestie van goede 'governance' is ook in pensioenland onverminderd actueel. Dit themanummer van esb gaat hier - zij het vanuit een meer 'technisch' oogpunt - nader op in. Niet zozeer komt de governance zelf aan bod, als wel de vraagstukken die thans voorliggen: hoe om te gaan met de pensioenleeftijd? Wat betekent het waarden tegen marktwaarde? Is men met het Financieel Toetsingskader op de goede weg? De manier waarop men de lusten en lasten - die met deze vraagstukken samenhangen - verdeelt over generaties, kan de voedingsbodem onder de wens tot economische eigenrichting wegnemen.

1 Deze serie verscheen van 24 januari tot en met 21 maart 2003.

2 Dit geldt eveneens niet voor toekomstige generaties, maar deze worden hier buiten beschouwing gelaten.

3 Zie WRR, *Generatiebewust beleid*, rapport aan de Regering 55, Sdu Uitgevers, Den Haag, 1999.

4 WRR, *op. cit.*, 1999, blz. 27.